

TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI

Doğu Cephesi

22 Haziran 1920'de Yunan saldırısının başladığı sırada, Doğuda da Ermeni saldırıları sürekli artıyordu. Bu sırada Kızılordu'nun önünde Kafkasya yolu açılmıştı. Rusların Kars ve çevresini işgali an meselesiydi. Kızılordu'nun Kafkasya'ya girmesi üzerine TBMM Hükümeti taarruza karar verdi. 24 Eylül 1920'de Ermenilerin saldırıya geçmesi üzerine Türk ordusu da karşı taarruza başladı. Türk ordusu Misâk-ı Milli sınırlarına ulaşınca ilerleyişini durdurdu. Böylece Kâzım Karabekir komutasındaki Türk ordusu amacına ulaştı.

Türk ordusunun kazandığı başarılar Ermenilerin barış istemelerine neden oldu. Görüşmeler sonunda Gümrü Antlaşması imzalandı.

Gümrü Antlaşması'yla,

- Yeni Türk Devleti'nin uluslararası ilk siyasi başarısı Gümrü Antlaşması'dır.
- Misak-ı Milli'nin bir kısmı gerçekleşmiştir.
- Ermenistan, TBMM'nin siyasal varlığını kabul ederek antlaşma yapan ilk devlet olmuştur.
- Ermeniler, Sevr'i tanımadıklarını belirterek, Türk topraklarındaki iddialarından vazgeçmişlerdir.
- Gümrü Antlaşması, dış ilişkilerimizi canlandırmıştır. Gürcistan ve Rusya ile ilişkilerin kurulmasında etkili olmuştur.

Güney Cephesi

İskenderun, Kilis, Antep, Maraş ve Urfa İngiliz, Mersin, Osmaniye ve Adana Fransız işgaline uğradı (Ocak 1919).

İngilizlerin çekilmesinden sonra Antep, Urfa ve Maraş Fransızlar tarafından işgal edildi. Fransızlar, Mısır ve Suriye'den getirdikleri Ermenileri örgütleyip Türkler üzerine saldırılar düzenlettirdiler. Bu durum Fransızlara karşı büyük bir tepkinin doğmasına neden oldu. Halk yaşadığı yerleri korumak amacıyla örgütlenmeye başladı. Sivas Kongresi'nde Güneydoğu illerinde de "Kuvay-ı Milliye" kurulmasına karar verildi.

Fransızlar, halkın direnişi karşısında Urfa, Antep ve Maraş'ı elde tutmanın mümkün olmadığını anladılar. Sakarya Savaşı'ndan sonra Ankara Antlaşması'nı imzalayarak Anadolu'da işgal ettikleri yerleri geri verdiler (20 Ekim 1921).

İtalyanlara karşı bir direniş olmamış ve cephe açılmamıştır. Bunun nedeni İtalyanların Ege bölgesinin Yunanlılara verilmesinden dolayı kırgınlık içinde bulunmaları ve Kuvay-ı Milliye hareketini desteklemeleridir. İtalyanlar ileride ekonomik açıdan sömürebilmek için halkla iyi geçinmeye çalıştılar. II. İnönü Savaşı'nın kazanılmasından sonra işgal ettikleri yerleri terkettiler (5 Temmuz 1921).

Batı Cephesi

Birinci İnönü Savaşı (6 - 10 Ocak 1921)

Savaşın Nedenleri;

- Türk ordusunun güçlenmesini engellemek
- Çerkez Ethem Ayaklanması'ndan yararlanmak
- TBMM Hükümeti'ne Sevr Barış Antlaşması'nı kabul ettirmek istemişlerdir.

Yunanistan ile yeni Türk devleti arasında yapılan savaşı, yeni kurulan Türk düzenli ordusu kazanmıştır.

Savaşın Sonuçları

- 1. Türk milletinin düzenli orduya olan güveni artmıştır.**
- 2. TBMM, bu zaferden sonra Londra Konferansı'na davet edilmiştir.**
- 3. Zaferden sonra Afganistan'la dostluk ve yardımlaşma anlaşması, Rusya ile Moskova Antlaşması imzalanmıştır.**

Londra Konferansı (23 Şubat-12 Mart 1921)

I. İnönü Savaşı'nın kazanılması üzerine İngilizler de TBMM gerçeğini kabul etmek zorunda kaldılar.

İtilaf Devletleri, İstanbul Hükümeti'ni Londra Konferansı'na davet ettiler. İstanbul Hükümeti'nin göndereceği delegeler arasında Mustafa Kemal'in ya da Mustafa Kemal'in yetki verdiği birisinin de yer almasını istediler. Bu davranışlarıyla TBMM Hükümeti'ni tanımadıklarını göstermek istemişlerdir.

Londra Konferansı'nın Sonuçları

- İtilaf Devletleri, TBMM Hükümeti'ni konferansa çağırmakla onun varlığını hukuken tanımışlardır.
- Sevr Barış Antlaşması'nın çeşitli hükümleri tartışma konusu yapılmaya başlamıştır.
- TBMM Hükümeti, bu konferanstan önemli sonuçlar beklemiyordu. Fakat konferansa katılmakla "Türkler barış görüşmelerine

yanaşmıyorlar, savaşı uzatıyorlar” şeklindeki propagandanın önlenmesi sağlanmıştır.

- Londra Konferansı'nın başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Anadolu'da Yunan saldırısı yeniden başladı. Bu durum II. İnönü Savaşı'na neden olmuştur.
- Londra Konferansı sonrasında TBMM temsilcisi Fransa, İngiltere ve İtalya ile ikili antlaşmalar yaptı. Fakat bu antlaşmalarda “devletlerin eşitliği” ilkesine uyulmamıştır. Yapılan antlaşmalar TBMM tarafından onaylanmadığından yürürlüğe girmemiştir.

Moskova Antlaşması (16 Mart 1921)

I. İnönü Savaşı'nda Yunanlılara karşı kazanılan başarı, TBMM temsilcisinin Londra Konferansı'na çağrılması ve Rusya'nın TBMM ile Anlaşma Devletleri'nin yakınlaşmasından endişe etmesi Moskova Antlaşması'nın imzalanmasına ortam hazırlamıştır (16 Mart 1921).

Moskova Antlaşması'yla;

- İlk defa büyük bir devlet TBMM'yi tanımıştır.
- Sovyet Rusya, Misak-ı Milli'yi tanıyan ilk Avrupa devleti olmuştur.
- Sovyet Rusya, Sevr Antlaşması'nı tanımadığını ilan etmiştir.
- Her iki devlet de kendilerinden önceki döneme ait antlaşmaların geçersiz olduğunu bildirmiştir.
- Batum Gürcistan'a, dolayısıyla Sovyet Rusya'ya bırakıldı. Buna karşılık Sovyetler, Kars ve çevresinin yeni Türk Devleti'ne ait olduğunu kabul ettiler. Dönemin olağanüstü şartlarından dolayı Batum Gürcistan'a bırakılmıştır. Bu durum Misak-ı Milli sınırlarından verilmiş ilk tavizdir.

II. İnönü Savaşı (23 - 1 Nisan 1921)

I. İnönü Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Yunanlılar yeniden saldırıya geçtiler. Yunan saldırısının başlamasında:

- Londra Konferansı'ndaki barış tekliflerinin TBMM Hükümeti tarafından kabul edilmemesi
- İngilizlerin yeni bir saldırı konusunda Yunanlıları teşvik etmeleri
- Yunanlıların Türk ordusunun teşkilatlanmasına fırsat vermeden Eskişehir ve Afyon'u almak, Ankara üzerine yürüyerek TBMM'yi dağıtmak istemeleri
- Sevr Antlaşması'nın TBMM'ye kabul ettirilmek istenmesi

etkili olmuştur.

II. İnönü Savaşı'nın kazanılmasıyla:

- Halkın Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne olan güveni artmıştır.
- İtalyanlar, Anadolu'da işgal ettikleri yerleri boşaltmaya başlamışlardır (5 Temmuz 1921).
- M. Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya bir telgraf çekerek tebrik etmiş ve; "Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin ters alinyazısını da (makus talihini de) yendiniz." demiştir.

Eskişehir - Kütahya Savaşları (10 - 24 Temmuz 1921)

Yunan saldırısının amacı; TBMM Hükümeti'ni dağıtarak kesin sonucu elde etmektir. Bütün güçleriyle hazırlanan Yunan ordusu geniş bir cephe üzerinde saldırıya geçti.

Bu cephe İnönü'den Afyon'a kadar uzanıyordu. Türk ordusu henüz II. İnönü Savaşı'nın yorgunluğunu üzerinden atamadığından Yunan kuvvetleri karşısında başarılı olamadı.

Üstün kuvvetlerle yapılan Yunan saldırısı karşısında Türk kuvvetleri yenilgiye uğradı. Bu gelişmeler üzerine Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya "Sakarya'nın doğusuna çekilmesi" tavsiyesinde bulundu. Bunun üzerine Türk ordusu Sakarya nehrinin doğusuna çekildi.

Başkomutanlık Kanunu'nun Çıkarılması

TBMM, Meclisin sahip olduğu yetkileri şahsında toplamak ve Meclis adına uygulamak üzere Mustafa Kemal Paşa'ya üç ay süreyle Başkomutanlık yetkisi veren kanunu kabul etti (5 Ağustos 1921). Başkomutanlık Kanunu'nun çıkarılmasıyla Mustafa Kemal Paşa;

- TBMM'ye ait olan "yasama ve yürütme" yetkilerini doğrudan kullanmaya başladı.
- İstiklâl Mahkemelerinin de kendisine bağlanmasıyla "yargı" yetkisine de sahip oldu.
- Erzurum Kongresi'nde askerlik mesleğinden ayrılan Mustafa Kemal Paşa, milli irade ile başkomutan oldu.

Tekâlif-i Milliye Emirleri (7 - 8 Ağustos 1921)

Mustafa Kemal Paşa başkomutan olduktan sonra Türk ordusunu yapılacak yeni savaşa hazırlamak amacı ile çalışmalara başladı. Ordu asker sayısı olarak yetersiz olduğu gibi silah ve teçhizat bakımından da çok zor durumda idi. Bundan dolayı Mustafa Kemal Paşa, Tekalif-i Milliye Emirlerini yayınladı. Çıkartılan kanun ile Türk ordusunun ihtiyaçlarının karşılanması ve savaş gücünün artırılması amaçlanmıştır.

Sakarya Meydan Savaşı (23 Ağustos - 12 Eylül 1921)

Yunan kuvvetleri 22 Ağustos 1921'de Sakarya nehrini geçerek Türk kuvvetleriyle karşılaştılar.

22 gün gece ve gündüz devam eden savaş 13 Eylül 1921'de Türk ordusunun zaferiyle sona ermiştir.

Sakarya Savaşı'nın Sonuçları

- 1683 Viyana bozgunu ile başlayan Türk gerileyişi Sakarya'da sona ermiştir.
- Türk ordusu ilk defa savunma durumundan taarruz durumuna geçmiştir.
- TBMM ile Kafkas Cumhuriyetleri arasında Kars Antlaşması yapılmıştır (13 Ekim 1921).
- Kars Antlaşması ile Türkiye'nin Doğu sınırı kesinlik kazandı.
- Fransızlarla Ankara Antlaşması imzalanmıştır (20 Ekim 1921).
- Yunanlılar taarruz gücünü kaybettikleri gibi, İngiltere desteğinden de mahrum kalmışlardır.
- İtilaf Devletleri TBMM'ye ateşkes ve barış teklifinde bulunmuşlardır.

İtilâf Devletleri'nin Barış Teklifleri

22 Mart 1922 tarihinde İtilâf Devletleri Dışişleri Bakanları Türk ve Yunan taraflarına ateşkes teklifinde bulundular. Yapılan teklifte, "iki taraf arasında askersiz bölge bırakılması, her iki tarafın asker ve silah bakımından güçlenmemeleri, askeri açıdan Türk tarafının İtilâf Devletleri'nin denetimi altında bulunması ve çarpışmaların üç ay süreyle durdurulması" yer alıyordu. Böylece Türk ordusunun taarruz hazırlıkları durdurulacaktı. Bu teklifler Yunanlılar tarafından hemen kabul edildi. Türk

tarafı ise bağımsızlık anlayışına ters düşen askeri denetim teklifini kabul etmediğini bildirdi. Ateşkesin ancak memleketimizdeki yabancı kuvvetlerin çıkmasıyla yapılabileceği belirtildi.

Büyük Taarruz

26 Ağustos 1922'de taarruz başladı. 27 Ağustos'tan itibaren Türk ordusunun üstünlüğü eline geçirmesi üzerine Yunan kuvvetleri geri çekilmeye başladı.

Aslıhanlar bölgesinde yapılan bu savaşa Dumlupınar Meydan Savaşı denilmiştir. 30 Ağustos 1922 tarihinde de Yunan kuvvetlerinin tamamen yok edildiği ve Başkomutan Mustafa Kemal'in doğrudan yönettiği savaşa Başkomutanlık Savaşı denilmiştir. Yunan kuvvetlerinin yeni bir savaş hattı oluşturmalarına engel olmak amacıyla Mustafa Kemal Paşa, "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, İleri!" emrini verdi. Yunan kuvvetleri İzmir'e doğru kaçarken Türk ordusu 6 Eylül'de Balıkesir, 8 Eylül'de Manisa, 9 Eylül'de İzmir'e girdi. 17 Eylül'de ise Bandırma'ya ulaştı. 18 Eylül 1922 tarihinden itibaren Anadolu'da artık hiçbir Yunan kuvveti kalmamıştır.

Büyük Taarruz'un Sonuçları

- Milli mücadele başarıya ulaşmıştır.
- Anadolu'da İtalyan ve Fransız işgalinden sonra Yunan işgali de sona ermiştir.
- Kurtuluş Savaşı'nın askeri safhası başarıyla tamamlanmıştır.
- Türk ordusu Çanakkale ve İzmit civarında İngiliz kuvvetleri ile karşı karşıya gelmiştir.
- İçte milli birlik ve bütünlük sağlanmıştır.

Mudanya Ateşkes Anlaşması (11 Ekim 1922)

Mudanya Ateşkes Anlaşması'na göre:

- 1. Türk - Yunan kuvvetleri arasındaki savaş sona erecektir.**
- 2. Yunan kuvvetleri Meriç nehrine kadar olan Doğu Trakya'yı 15 gün içinde boşaltacaklardır.**
- 3. Doğu Trakya TBMM'nin jandarma kuvvetlerine bırakılacaktır. Ancak bu kuvvetler 8.000'i geçmeyecektir.**
- 4. İstanbul, Boğazlar ve çevresinin yönetimi TBMM Hükümeti'ne bırakılacaktır. İtilaf Devletleri barış yapılıncaya kadar İstanbul'da kuvvet bulunduracaklardır.**
- 5. Barış antlaşması yapılıncaya kadar Türk silahlı kuvvetleri Çanakkale ve İzmit yarımadasında belirlenen çizgiyi geçemeyeceklerdir.**

Mudanya Ateşkes Anlaşması'yla:

- Türk Kurtuluş Savaşı'nın askeri safhası sona erdi.
- Yeniden silahlı çatışmaya girilmeden diplomatik başarılarla Doğu Trakya ve İstanbul kurtarıldı.
- İstanbul, Boğazlar ve çevresinin TBMM Hükümeti'ne bırakılması ile Osmanlı Devleti hukuken sona erdi.

Lozan Antlaşması

Lozan Konferansı'nda Alınan Önemli Kararlar

Sınırlar

Suriye Sınırı : 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması'nda belirlenen sınırlar kabul edilmiştir.

Irak Sınırı: Musul-Kerkük sorunundaki anlaşmazlıktan dolayı sınır belirlenememiştir. Sınırın daha sonra TBMM ile İngiltere arasında yapılacak ikili görüşmelerle belirlenmesine karar verilmiştir.

Boğazlar

- Boğazların idaresi, başkanlığını bir Türk'ün yapacağı uluslararası komisyona bırakılmıştır.
- Boğazların her iki yakasında 20'şer km'lik askerden arındırılmış bölge oluşturulmuştur.
- Oluşturulan askersiz bölgeye olağanüstü bir durum yaşandığında Türkiye'nin asker sokabileceği kararlaştırılmıştır.
- Boğazlardan ticaret gemilerinin serbestçe geçmesine karar verilmiştir. Savaş gemilerine ise tonaj sınırlaması getirilmiştir.
- İstanbul'daki işgal güçlerinin şehri bir buçuk ay içerisinde boşaltmaları kararlaştırılmıştır.

Kapitülasyonlar

Lozan'ın en çok tartışılan konusu, hiç taviz verilmeden çözülmüş ve kapitülasyonlar kesin olarak kaldırılmıştır.

Ermenistan Sorunu

Sevr Antlaşması ile Doğu Anadolu'da kurulmasına karar verilen Ermeni Devleti'nin kuruluşundan vazgeçilmiş ve bölgenin Türk toprağı olduğu kabul edilmiştir.

Adalar

Oniki Ada İtalyanlara, Bozcaada ve Gökçeada Çanakkale Boğazı'nı kontrol ettiği için TBMM'ye, diğer Ege adaları ise Yunanistan'a verilmiştir.

Yunanistan'ın Anadolu kıyılarına yakın olan adaları askeri amaçları için kullanması yasaklanmıştır.

Borçlar

- Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar İdaresi) kaldırılacaktır.
- Osmanlı Devleti'nden ayrılan devletlere Osmanlı borçlarından hisse verilecektir.
- Osmanlı borçlarının büyük bölümünü TBMM ödeyecektir.
- Borçlar Türk lirası olarak ve taksitler halinde ödenecektir.

Azınlıklar

XIX. yüzyıl başlarından beri Türkiye'nin başını ağrıtan azınlıklar sorunu Türkiye'deki bütün azınlıkların Türk vatandaşı kabul edilmesi ile çözümlenmiştir. Azınlıklara, Türk vatandaşlarına tanınan tüm haklar tanınmış, ayrıcalıkları ise kaldırılmıştır. Türkiye'deki en kalabalık azınlık durumunda bulunan Rumların İstanbul'dakiler hariç Yunanistan'a gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Buna karşılık Batı Trakya hariç Yunanistan'da yaşayan Türklerin Türkiye'ye gönderilmesine karar verilmiştir.

Yabancı Okullar

Türkiye'deki yabancı okulların bağlı bulunacakları rejim Lozan'da bir esasa bağlanmıştır. Buna göre yabancı okullar Türk kanunlarına ve diğer

okulların bağlı buldukları tüzük ve yönetmelik hükümlerine uyacaklardır. Türk Hükümeti bu okulların öğrenimini düzenleyecektir.

Savaş Tazminatı

Kurtuluş Savaşı'nın en büyük sorumlusu durumunda bulunan, Anadolu'nun büyük bir bölümünü tahrip eden ve Türk milletini iki yıl boyunca savaş felaketi ile karşı karşıya bırakan Yunanistan savaş tazminatı olarak Karaağaç'ı Türkiye'ye bırakmıştır.

Patrikhane

I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı boyunca azınlıklar ve dış güçlerle birlikte hareket eden Fener Patrikhanesi'nin, yabancı kiliselerle ilişki kurmaması şartı ile Türkiye'de kalması kabul edilmiştir.